

דפשטא דברייתא ודאי אין לפרש אלא כפירוש רב אלפס, אלא, דמשמע ליה לרש"י מלשון הפשטן דלקושטא דמלתא לענין דינא דא ודא אחת היא, דכיון דפשט מברייתא דבתר חתימה אזלינן יהיה באיזה ענין שיהיה, אם כן ממילא דלענין האיבעיא דשיכרא וחמרא נמי אזלינן בתר חתימה לענין כוונה, וכמו שכתבתי מבואר להדיא בחידושי הרשב"א ז"ל [ד"ה והראב"ד] בכוונת רש"י, וכתב עוד שמצא מקצת ספרים שגרסו כן בלשון²³⁴ רש"י דלא גרסינן אדעתא אלא בשיכרא וחמרא לחוד, ע"ש באריכות. וכן משמע נמי מלשון התוס' כמו שכתבתי, שהרי בד"ה פתח ואמר מבואר להדיא שמפרשים האיבעיא כפרש"י, ובד"ה לא לאתויי נהמא הביאו פירוש הרב אלפס דלענין דינא אזלינן לקולא ור"י אומר לחומרא, ומדלא כתבו השינוי שבין פירוש רב אלפס לפירושו, אלמא דלענין דינא דא ודא אחת היא כדפרישית, ודוק:

76 בתוס' בד"ה לא לאתויי נהמא כו' ור"י היה אומר לחומרא דצריך לברך פעם אחרת כו' עכ"ל. לכאורה יש לתמוה בהך פסקא דר"י שלא נתן טעם לדבריו, ואמאי צריך לברך פעם אחרת הא פשיטא לן בכולי תלמודא דכל ספיקא דרבנן היכי דלא איפשטא עבדינן לקולא²³⁵. וכבר מבואר בלשון הרמב"ם²³⁶ ובכל הפוסקים דכל הברכות מדרבנן לבר מברכת המזון לדברי הכל ובכחה מעין שלש לשיטת בה"ג והרשב"א [לה, א ד"ה אי נמן] וסייעתו וכמבואר בטור או"ח סימן ר"ט, והכא ודאי לא איירי מברכה אחרונה דיין שהיא מעין שלש אלא מברכה ראשונה שהיא דרבנן, ואם כן הדרא קושיא לדוכתה²³⁷. ואף לפי מה שכתבתי לקמן בריש פרק כיצד מברכין [לה, א ד"ה אלן] דלמאי דמסקינן התם אלא סברא הוא אסור לאדם ליהנות מן עה"ז בלא ברכה הך סברא הוי

מדאורייתא²³⁸, כדמקשינן בעלמא הא למה לי קרא סברא הוא, ועיין מה שכתבתי שם בלשון התוס', אלא דאפ"ה נראה לי דוחק לומר דטעמא של ר"י שפוסק דצריך לברך פעם אחרת יהיה מזה הטעם עצמו.

והנראה בעיני בטעמו של ר"י, דודאי הא דקיימא לן בעלמא ספיקא דרבנן לקולא לאו כלל גמור הוא, דהא בכמה דוכתא פוסק הש"ס לחומרא אף בדרבנן היכי דאיכא טעמא, ואם כן לפי זה הכא נמי טעמא רבה איכא, דכיון דסוף סוף סברא היא דאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה כדמייתי התם להדיא בברייתא, ומסיק בה דכל הנהגה מהעולם הזה בלא ברכה מעל, ומייתי נמי כמה אמוראי דילפי מקראי דדברי קבלה כל הנהגה בלא ברכה כאלו נהנה מקדשי שמים וכאילו גזול להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל ונקרא חבר לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל, ואם כן לפי זה תו לא הוי הספק לענין ברכה אלא לענין אכילה והנאה, ומשום כך פשיטא ליה לר"י דיש לו לחזור ולברך כי היכי דלא ליפגע באיסורא רבה, דלא מקרי נמי ברכה לבטלה כיון שרוצה להסתלק מן הספק²³⁹, ואשכחן טובא שחכמים עצמן תקנו כמה ברכות על הספק²⁴⁰ ולא הוי ברכה לבטלה.

ויותר נראה בטעמו של ר"י, דהא דפשיטא לן בכולה תלמודא דספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא, היינו דוקא במידי דאיסורא, בין לשיטת הרמב"ם דספק דאורייתא לחומרא היינו מדרבנן, ובין לשיטת הסוברים דהוי מדאורייתא כמבואר בפוסקים קדמאי ובתראי, וכמו שהארכתי בקונטרס הכללים שלי, מכל מקום היינו דוקא במידי דאית ביה פסידא אם נעביד לחומרא או טירחא יתירה, ומשום הכי במידי דרבנן לא מפסדינן ליה ולא מטרחינן ליה מספיקא ומוקמינן ליה אחזקת היתר או פטור, מה שאין כן לענין הך

כתיקנה איגררא פתיחה בתרא והויא ברכה. אך מנגד כמה אחרונים (ראש יוסף, ראשון לציון, וההפלאה במהלך הראשון) בארו דדעת הרמב"ם בפ"ח מברכות הי"א דספק הגמי' היה אי בתר עיקר ברכה אזלינן ואו סגי במחשבתו לחוד, או בתר חתימה אזלינן, רק דנחלקו אי פסק הרמב"ם בשניהם לקולא עיי"ש בדבריהם. ז"ל ראש יוסף ועיין פרי חדש סימן תפט, ו הקשה להרמב"ם שפסק בהלכות ברכות ח, יא דבמחשבה כראוי אפילו סיים גפן יצא אי"כ אמאי פתח אדעתא דיוצר אור וסיים במעריב ערבים אמאי לא יצא, וכבר תירץ בכס"מ בפ"א מק"ש ה"ח, ובב"י סימן נ"ט וסימן ר"ט דמסתמא סירכיה דלישנא נקית ואתאי כשסיים תחלה מעריב ערבים סיים גם בסוף, וה"ה להיפוך עכ"ל ראש יוסף. 234. אולי צריך לומר "כלשון רש"י". 235. ההפלאה נוקט דהתוס' אזלי לשיטתיהו דספק דרבנן שיש בכל צד חומרא וקולא לא פוסקים בו לקולא, וספקן יש בו קולא לצד שני אי סגי רק בעקר ברכה אך רבנו בדבור קודם כותב בפשיטות דלא סגי במחשבה דברים שבלב אינם דברים. 236. כן הוכיח הכסף משנה פ"ד מברכות ה"יב. 237. בקושיית רבנו עיין במה שכתב הגרע"א בגליון הש"ס כאן מודברי המהרש"א בפסחים קב ע"ד הרשב"ם שם, ובחדושי רעק"א הובאו הדברים קצת יותר באריכות. ור' חי רע"א או"ח סי' כ"ט למג"א סק"ג, ועיין בספר קהלות יעקב בסימן ה' שהאריך בענין זה ומכלל דבריו יבוארו חלק מדברי רבינו ואכ"מ. 238. הצ"ח [לה, א ד"ה ומ"ש הגאון בעל פ"י] נחלק ע"ד רבנו שדווקא לענין דינים נאמר הכלל שסברא הוי דאורייתא, אבל לומר שסברא תעשה מצווה דאורייתא לא שמענו, וא"כ לחנם נכתבו מצוות שכליות, ועוד לדברי רבנו גי'ים גם יתחייבו בברכות. 239. בספר אבי עזרי הלכות ברכות פ"ד ה"ב הקשה על מש"כ רעק"א בגליון הש"ס (שאסור לשנות בספק ברכות) הלא גם איסור זה שלא לאכול בלא ברכה והוא כמובן הוא רק איסור דרבנן, וספיקו להקל, דאולי הכוונה מאחר שאסרי חכמים לאכול בלא ברכה אסרו עד שיוברך ודאי ולא מספיק מה שברך מספק. עוד האריך שם, דהתוס' לשיטתיהו אזלי דברכה שא"צ מדרבנן, וא"כ כשדנים עכשיו כשמוספק אי ברך או לא יש ספק ברכה שא"צ מול ספק איסור דרבנן שהוי כמובן וכו', ושם ואל תעשה עדיף, ומאחר דפסק הלכה שב ואל תעשה עדיף כשרוצה לאכול הוי אכילה חרשה וחייב בברכה מעיקר דינא, משא"כ הרמב"ם לשיטתו אולי דאסור ברכה שא"צ מדאורייתא וא"כ בספק מחויב לאכול שלא יתקל באסור ברכה שא"צ שהיא דאורייתא, [אך לדבריו יל"ע בגוונא שכבר אבל ואח"כ נולד הספק]. 240. הפמ"ג בפתיחה להלכות ברכות אות ג' ציין ב' פעמים שבברכות דרבנן מברך מספק, ספק קרא ק"ש חזון וקורא בברכותיה,

ברכה דשמעתין דלא שייך פסידא ולא הוי נמי טרחא, וברכה שאינה צריכה נמי לא מיקרי כדפרישית בסמוך, ומשום הכי סובר ר"י דשפיר צריך לברך פעם אחרת כדי להסתלק מן הספק בניקל²⁴¹. וכהאי גוונא יש גם כן סכרא אחרת להיפך, שאף אם נאמר שכל ברכת הנהנין הן דאורייתא מטעמא דפרישית ריש פרק כיצד מברכין [לה, א ד"ה אלף], אפ"ה לא שייך לומר ספק ברכות להחמיר, דניהו דקיימא לן דספק דאורייתא לחומרא היינו כדי שלא יפגע בספק באיסור דאורייתא בקום עשה, מה שאין כן לענין ברכה לא שייך לומר כן, שהרי אם לא יברך הוי כשב ואל תעשה ומספיקא יותר יש לומר דשב ואל תעשה עדיף כיון דספיקא היא, כדאשכחן בכמה דוכתא.

העולה מדברינו דפלוגתת הפוסקים בספק ברכות לא הוי אלא מעיקר דינו אם צריך לתזור ולברך מצד החיוב או שנאמר דשב ואל תעשה עדיף, אבל לכו"ע מיהו ליכא שום איסורא אם יחזור ויברך משום ברכה שאינה צריכה²⁴². ותדע שכן הוא, דליכא למימר דהסוברים שאין לברך היינו שאסור לברך משום ברכה שאינה צריכה, הא ודאי ליחא, דהא לכו"ע יכול לברך בלא הזכרת שם אלא בלשון תרגום, ובכהאי גוונא לא שייך איסורא דלא תשא ואפ"ה יצא שפיר ידי ברכה, כדאשכחן בפרק כיצד מברכין [מ, ב] מבנימין רעיא דאמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא וקיימא לן דיצא, דברוך רחמנא היינו הזכרת השם, אם כן הכא נמי לכו"ע האי דשמעתין מצי למימר בריך רחמנא מריה דהאי גופנא²⁴³, אלא על כרחך

ברכת המזון שמברך מספק גם ברכה ר' דלא לולולי בה. 241. בחיי אדם כלל ה' בנשמ"א א' סובר דלהתוס' כא, א ד"ה ורבי שרי לברך מספק, אך כתב דלא יבואר עפ"י דברי התוס' כאן במה שכתב שצריך לברך ותירץ מחמת איסור להנות בלא ברכה וסברי התוס' דספק "איסור" דרבנן לחומרא, משא"כ בברכות השבח. וכע"ז פירש בהעמק שאלה נג. ו הוביא שם שכן פירש רבנו. (ובסימן רטו בשער הציון סי' כ"א פסק בשם פמ"ג בפתחה דאף שאסור ברכה שא"צ מדרבנן אסור חמור דאסמוכיהו אלא תשא ומש"ה אסור להחמיר מספק). 242. הגר"א אור"ח סימן תפז ד"ה אחרי כתב, וטעם התוס' שפסקו לחומרא אף דאמרינן כא, א ספק וכי' (דמשמע דמספק אין חזור ומברך בדרבנן) משום דהלכה כרבי יוחנן [שם] ולוואי שיתפלל כל היום כולו, ופרשו שם התוס' ד"ה ורבי דבספק מיירי (ושם פסקו תוס' בשם ר"י שהלכה כרבי יוחנן וש"מ שסובר ר"י ספק לחומרא), והטעם כמו שכתבו תוס' ברי"ה לג, א שאסור ברכה שא"צ מדרבנן, אבל בה"ג ושאר פוסקים כתבו דמה שאמרו שם מ"ט ק"ש דרבנן (על המסופק שא"צ לחזור ולקרות ק"ש) ש"מ בכל ספק ברכות דרבנן לקולא ורב יוחנן (שאמר ולואי שיתפלל כל היום כולו) אפילו בוודאי (ולא בספק כמ"ש התוס'). וכתב בספק העמק שאלה נג. ו דא"א לפרש שטעם התוס' משום דסברי דברכה שא"צ דרבנן ומש"ה ספקו לחומרא דהרי השאלות נמי סובר שברכה שא"צ אסורה מדרבנן ואפ"ה אסור מספק לברך. והמג"א בסימן ר"ט סק"ג פירש דברי התוס' באופן אחר לגמרי וז"ל, ומ"מ קשה למה פסקו התוס' לחומרא הא קי"ל ספק ברכות לקולא ואפשר לומר דסבירא ליה מצוות צריכות כוונה והכא נתכוין למין אחר כמ"ש התוס' שם. ופירש בראש יוסף כאן דכוונת מג"א דתוס' סוברים דבעינן למ"ד מצוות א"צ כוונה ומבעיא כה"ג שכיון למין אחר מהן, אבל לדידן שצריכות כוונה וודאי צריך לחזור ולברך, ועיין שו"ת רע"א מהדו"ת סי' כ"ה]. 243. העולה דפשיטא ליה לרבנו דבספק ברכות רשאי לברך בלא שם ומלכות ע"י לשון בריך רחמנא וכי, וכן הביא בהעמק שאלה שאלתא נג בשם ספר ברכת משה שהתח"ס עשה כן מעשה בעצמו בעת שנתפסק בקידוש לבנה, אך נחלקו על דברי רבנו הרעק"א והחזו"ד והנצי"ב. והוא שהשואל בשו"ת רעק"א סימן כ"ה שאל בספק ברכת המזון דחזור ומברך אמאי לא יברך בלשון לעו שבו אין איסור מחיקת השם וסבר ד"ה"ה לברכה שא"צ, וכן בספק ברכה שנפסק שאין מברך ומטעם ברכה שא"צ אמאי הא יכול לעשות באופן זה שאין איסור ברכה שא"צ, והשיב לו הרעק"א שלהרמב"ם שסובר שברכה שא"צ איסור מדאורייתא מקרא דלא תשא (שהיא אזוהרה ג"כ לנשבע לשקר) חמור איסורו מהוצאת ש"ש לבטלה שהוא רק מאיסור עשה דאת ד' אלווקין תירא, ומש"ה אף שאיסור הוצאת ש"ש לבטלה אינו בכנוי מ"מ ברכה שא"צ ושבועה שחמירו שיש בהם גם לאו אסורים אפי' בכנוי, ובהעמק שאלה הוסיף דאחר שנתרבה שבועת שקר בכנוי מלא תשבועו בשמי לשקר, גם ברכה שאינה צריכה שמקורה גם מפתוק דשבועה לא תשא שוה לשבועת שקר ואסורה אף בכנוי, עוד הוסיף בהעמק שאלה דאף שמצינו ביבמות קה, ב בריך רחמנא דכספיה לאבדן, אף שברוך רחמנא לשון ברכה כמבואר בכיצד מברכין, צ"ל דאסור ברכה שא"צ דנפק"ל מלא תשא לשווא שוה לשבועה דיש בה מצוה פעמים לישוב לאמור ואל תשבוע לשקר, ה"כ ברכה שא"צ דוקא היכא שיש מצוה בברכה שם אסור ברכה שא"צ משא"כ בברוך רחמנא דכספיה לאבדן דאין שם כלל ברכה שרי. אח"כ הקשה בהעמק שאלה על יסודו דהרעק"א דהרי השאלות סובר דאסור הוצאת ש"ש לבטלה ג"כ אסור מקרא דלא תשא ואפ"ה לא נאסר הוצאת ש"ש לבטלה בכנוי וה"ה בלעז. לכן הביא העמק שאלה שם דברי חוות דעת [ביו"ד אחר סימן קי בבית הספק אמשי"כ הש"ך בס"ק כ'] דנוקט בפשיטות דאדעתא דשבח ונדבה שרי להתפלל כל היום כולו, ואדעתא דחוב אפילו מספק אסור לברך, או לקרות ק"ש, או לענות אמן, אפילו בלא הזכרת שם שמים לבטלה והזכיח זה דהרי יוצא בברוך רחמנא ברכת הפת, ואפ"ה בספק אסור לברך בריך רחמנא אפילו כה"ג ובזה יישב דרשי לומר ברוך אתה ה' במעמדות דרך שבח עיי"ש, ועיין עוד בדברי הרמ"א קפח, ז ובבה"ל ד"ה ואין לאמרו, ובספר בגדי ישע קפח, יא ועיין עוד במ"ב קצג, כו בשם החיי אדם מה, ז וכן בבה"ל קצז ד"ה עמהם, ועיין עוד בפמ"ג אשל אברהם קצז, ב, ואכמ"ל. והעירוני דבשו"ע ר"ט, ד "אם ברך אחד ואמר בא"י אמ"ה אשר גמלך כל טוב וענה אמן יצא, וכן אם אמר בריך רחמנא מלכא דעלמא דיהבך לן וענה אמן יצא, הגי"ה, ואין זה ברכה לבטלה מן המברך אע"פ שלא נתחייב זו הואיל ואינו מברך רק דרך שבח והודאה על טובת חברו ששמח בה" עכ"ל, וכתב הט"ז סק"ג, משמע, דווקא ששמח בלבו על שזה נתרפא או ניצל, אכן אם אין שמח בלבו כ"כ אלא שאומר כן מפני השלום אין לומר בשם ומלכות דהוי ברכה לבטלה, אלא יאמר בריך רחמנא דיהבך לן, והא דאמר [בברכות נג, ב] רב יהודא פטר יתי מלאורי, היינו שהיו יודעים שר' חנא בגדתאה הוא לו אוהב נאמן, ותו מדאמר בשם ומלכות עכ"ל הט"ז, ומתבאר מדברי הט"ז דברוך רחמנא אין בו איסור ברכה לבטלה [ואי מברך כשאין שייך ברכה אין חברו יוצא בזה], וכתב שם הפמ"ג במ"י, ולי העני יש בכאן קצת קושיא, איך אומרים על שאינו חביב בריך רחמנא דיהבך לן ולא לעפרא, הא רחמנא שם הוא כמ"ש בסימן קס"ז וכי' ואסור להזכיר שם לבד ג"כ, וכ"ת דווקא כשמזכיר השם באדם אבל ברחמנא אין קפידא, א"כ יאמר כל הברכה רחמנא מלכא, וכ"ת דמלכות אסור להזכיר זה אינו, עיין שו"ע אבן העזר סימן לד' בחלקת מחוקק סק"ו וב"ש סק"ז משמע לכאורה דעיקר קפידא השם ולא מלכות, וכ"ת הה"ה, חדא דמשמע כאן מ"ט"ז דאסור, ועוד אי"כ למה חרדו כל החרדה בספק ברכות לקולא משום לא תשא, הא אפשר שיברך בארמית ויוצא בברכות נאמרות בכל לשון ולא תשא ליכא, אם לא שנאמר, כשאומר רחמנא לבד אין קפידא, אבל כשאומר מלכא דעלמא מודה שפירוש רחמנא ה' אסור עכ"ל

[יב, ב]

בגמרא אמר ר' אבהו [בן זוטרא] אמר רב יהודה בר זבידא ביקשו לקבוע פרשת בלק בק"ש מאי טעמא אלימא כו' לימא פרשת ריבת ופרשת משקלות דכתיב בהו יציאת מצרים. ולכאורה יש לתמוה טובא, דטפי הוה ליה לאתויי מפרשת קדש לי ופרשת והיה כי יביאך דכל הפרשה מיירי ביציאת מצרים ממש וכתיבא נמי בתפילין גבי פרשת שמע והיה אם שמוע. אלא, שמצאתי בילקוט פרשת ואתחנן [רמז תתמא] דדריש מקרא דוהיו הדברים האלה על לבבך²⁴⁵ ושגנתם לבניך, וכחאי גוונא מקרא דולמדתם אותם, יכול יהא פרשת קדש והיה כי יביאך גם כן בשינון תלמוד לומר [ושגנתם] אלא אלו בשינון ואין קדש והיה כי יביאך בשינון, ואם כן אתי שפיר טובא דלא מצי לאקשוי מהנך פרשיות כיון דממעטא מקרא, מה שאין כן לענין פרשת ריבית ומשקלות לא שייך לומר דמעט ליה קרא דאלה דמסתברא דקרא [ד]מעט בדכוותיה ממעט, מהנך פרשיות דכתיבי נמי בתפילין כמו שמע והיה אם שמוע והיינו קדש והיה, ותדע שכן הוא, דאי סלקא דעתך דמאלה לגמרי ממעטינן לכולא, אם כן הוה ליה למעט גם כן פרשת יציאת משינון, אלא ע"כ כדפרישית:

שם אלא אמר ר' יוסי בר אבין משום דכתיב בהאי קרא כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו כו'. לכאורה נראה דלאו האי פסוקא לחוד קאמר, דהא יש להזכיר גם כן קרא דאל מוציאם ממצרים דהוי בהו תרתי לטיבותא, ענין יציאת מצרים ושכיבה וקימה²⁴⁶. ואף שאיני כדאי, מכל מקום נראה מאמר זה תימה

כדפרישית, דעיקר פלוגתייהו אינו אלא לענין חיוב או פטור לחוד, כנ"ל נכון וברור, ולקמן בפרק מי שמתו גבי ספק קריאת שמע ואמת ויציב [כא, א] יבואר שם קצת באריכות ע"ש [ד"ה אמר ר"י וד"ה תודה ר"ן], ובקונטרס הכללים אבאר באריכות בעז"ה:

שם בגמרא אמר רבה בר חיננא משמיה דרב המתפלל כשהוא כורע כורע בכרוך כו'. נראה דרב אברייחא דלקמן סוף פרק אין עומדין [לד, א] דקתני להדיא אלו ברכות שאדם שוחה בהן תחילה וסוף באכות ובהודאה, (ובהא) [ואהא] קאמר רב דהמתפלל כשהוא כורע, דממילא ידעין דאהנך ברכות שחייב לכרוע קאי ובהא מסיק דחייב לכרוע בכרוך ולזקוף בשם, אבל אין לפרש מילתא דרב דאמר המתפלל כשהוא כורע דאיירי לענין ראש השנה ויום הכיפורים שאנו מתפללים כל התפלות בכריעה כמו שכתבו התוס' [ד"ה כרע] דהא ודאי ליתא, חדא, דלא הוה ליה לרב לסתום אלא לפרש דאיירי ביום הכיפורים, ועוד, דהא לקושטא דמילתא עיקר דינא דרב דצריך לכרוע בכרוך ולזקוף בשם חייב נמי בכל השנה בכרכות אבות והודאה ומהאי טעמא גופא דמסיק שמואל דכתיב ה' זוקף כפופים אלא על כרחנו כדפרישית, וק"ל, ומה שכתבו התוס' בזה [יב, ב] בד"ה כרע כחזירא לענין כריעה דראש השנה ויום הכיפורים, עיין במהרש"א ואף שלשונו מגומגם קצת ונדפס בטעות, מכל מקום עיקר פירושו אמת²⁴⁴ בכוננת התוס':

פמ"ג. והמ"ב בסימן ר"ט ס"ק י"ח הביא דברי הט"ו ושינה מדבריו, שכתב באינו אהבו אלא מפני השלום יאמר ברוך השם יתברך דיהבך לן, וכתב שם בשער הציון אות ט"ו, עיין בפמ"ג שמפקק שלא לאמר בריך רחמנא דהוא שם, וע"כ שיניתי מלשון הט"ו, ולענ"ד הדין עם הט"ו דאפילו מפני שלום בעלמא אף שאין לו שמחה ע"ז ג"כ מותר להזכיר עליו לשון זה, דהא איתא במשנה [ברכות נד, א] דהתקינו לשאול בשלום חברו בשם ועיי"ש בפרי"ש, עכ"ל השעה"צ, העולה מדברי המ"ב, דדווקא שם מפני שאילת שלום התיר להזכיר בשם, אך בריך רחמנא בספק ברכות מסכים לדעת פמ"ג דאסור, [ועוד דלמד ברכה שא"צ מהיתיר דהוצאת ש"ש]. ובאבן העזר סימן לד מובא דיש אופן דמפני הרואים יברך בלא שם ומלכות וכתב שם ב"ק בסק"ו בריב"ש כתב דיאמר ברוך אתה השם, ובחלקת מחוקק כתב משמע אבל מלכות מזכירים ובדוכתא אזורית אמרינן טוב לברך בלא שם ומלכות עכ"ל. וזה לשון הרמ"א קפת, ס"ז לענין שכב יעלה ויבא בברכת המזון דר"ח, "ואפשר דמ"מ יש לאומרו בתוך שאר הדין כמו שנתבאר לעיל בסוף סימן קפ"ג גבי על הניסים, ואולי יש לחלק כי יעלה ויבא יש בו הזכרת שמות ואין לאומר לבטלה, כן נראה לי וכן נהגים, עכ"ל הרמ"א וכתב בבה"ל ד"ה ואין לאומרו לבטלה, עיין במ"א שתמה ע"ז דכי אסור לומר תחנונים שיש בהם הזכרת שמות, ודווקא ברכה לבטלה אסור, וראיתי בספר בגדי ישע [קפת, יא] דמישבו דכאן גבי יעלה ויבא שכוונתו לצאת ידי חיוב ברכה מרע, ויש בזה חשש ברכה לבטלה, ע"ש שהביא סימוכין לדבריו, ושם בבגדי ישע כתב בדברי החוות דעת, והוכיח כן מעובדא [מה, ב] דיהודא בר מרימר ומר בר רב אשי שנסחפקו בויםון, ואפילו הכי לא זימנו מספק, אף שבזימון אין הזכרת השם. והוכיח ג"כ ממה שבספק ברכת המוציא אין מברך בברך רחמני, והטעם שדרך ברכה הוי ברכה לבטלה, מה שא"כ דרך תחנון. ובספק אם הוא מחויב זימון פסק במ"ב קצ"ג כי בשם החיי אדם [מח] שהכריע דכזה וכן בכל מקום שיש ספק בג' זימנו, אבל בעשרה יש לחוש להזכרת השם לבטלה, ומ"מ נראה לי דזימון בלא שם, דהא בדיעבד יצא בעשרה אף אם לא הזכיר השם, וכדלעיל בסוף סימן קצ"ב. ונכפלו הדברים בבאור הלכה בסימן קצ"ד ד"ה עמהם בשם פמ"ג וחיי אדם. וזה לשון פמ"ג באשל אברהם קצ"ב, ב [בתוך דבריו] וברכת זימון לרוב הפוסקים דרבנן ולקולא, ואם רוצים הרשות בידם דאין כאן הזכרת השם דלהוי לא תשא. ומיהו בעשרה כהאי גוונא צ"ע אי דווקא המברך ברכה שא"צ בשם ומלכות. הוה לא תשא, או דלמא כל שזכיר השם לבד נמי הוה חומר לא תשא, ועיין בסימן קסח מ"א יא יעלה ויבא הוה כתחנה ושרי הא נברך לאלוקינו אפשר הוה ברכה לבטלה עכ"ל הפמ"ג. 244. עיין ב"ח סימן תקפ"ד ד"ה אבל שפירש פירוש אחר בדברי התוספות, ובספר באר אברהם הביא שמצא בקלף ישן נושן שהוגה בתוס' ובמקום "כרע בכרוך" כתוב "כרע עד ברוך". 245. בנדפס לפנינו שם נדרש רק מושגתם, ומקור הילקוט שמעוני מהספרי דברים ו, ז וגם בנדפס שם לפנינו רק מושגתם. 246. בספר חרדושי ובאורי הגר"א מתרץ קושיית מהרש"א במה שכתבו בגמרא פרשת יציאת מצרים שם קבעו צריך להיות בה יציאת מצרים א"כ אין לחשוב אלא המעלות שיש בה לבד יציאת מצרים ואינם אלא חמש ועם יציאת מצרים שם ובספר שאג"א סימן ט' מסיק דפרשת יציאת עיקרה משום יציאת. ויציאת מצרים יוצא לראב"ע ולב"ז בברכת אמת ואמונה, וגירסתו בגמרא פרשת יציאת מפני ששה דברים, וכנפלו דבריו בסימן י"א ובסימן י"ג. אמנם בהגדת לבעלי התוספות בשם המח"ו מבואר שפרשת יציאת

בעזה"ש"ת

ספר

מהר"ם שיק

על תרי"ג מצות

חלק ראשון

ביאור רחב על תרי"ג מצות בפלפול עצום
ובקיאות נפלא הפלא ופלא לאמתה של תורה

חברו הרב הגאון הקדוש רבן של ישראל המפורסם בתורתו וצדקתו

מרנא ורבנא רבינו משה שיק זצוק"ל

אב"ד דק"ק חוסט בעל המחבר שו"ת מהר"ם שיק

הובא לבית הדפוס ע"י תלמידו הרב המאה"ג מו"ה שמואל בראך נ"י

אב"ד בק"ק ניר מאדא והגליל יע"א

[נוסח שער הוצאה ראשונה]

ובראש כל מצוה הוספנו תוכן המצוה מספר

מצות השם

להג"ד ברוך ב"ר צבי הירש היילפרין זצ"ל

עם הגהות רבינו המחבר זצוק"ל

יו"ל במהדורא חדשה ומפוארת

עם הערות והארות, מפתחות, והרבה הוספות ע"י

הוצאת ספרים מאידות

חשון תשע"ו לפ"ק • ברוקלין ניו יארק

הקצ"ה או אחד מהכנויים כגון חנון ורחום, והראצ"ד השיג עליו דווקא בשם המיוחד חייב. ונראה דתליא אי קיי"ל כר"ח צר אידי או כרצנן בשבועות ל"ה ע"ב, והרמב"ם פוסק כרצנן דלא ילפינן מסוטה, וסגי צין לענין שבועת ציטוי וצין לענין שבועת שוא בכנוי, כמו שפסק הרמב"ם פ"ב משבועות (ה"ב), והראצ"ד פוסק כר"ח צר אידי, עיין בר"ן נדרים דף ב' (ע"א) ד"ה ושבועות כשבועות, ולכך פסק דענין דווקא בשם המיוחד לענין מלקות.

מוציא שם שמים לבטלה בכינויים

אמנם מ"ש הרמב"ם סוף הלי' שבועות (פי"ב הלי' י"א) דלענין מוציא שם שמים לבטלה, אינו חייב אלא דווקא בשם המיוחד, וזה תימה גדולה, הא הרמב"ם יליף מוציא שם שמים לבטלה מלא תשא, ובפרק ב' משבועות (שם) פסק דחייב גם על הכנויים, וזה תרתי דקתרי אהדדי.

ונלע"ד דהרמב"ם עמנו ציאר שם סוף הלי' שבועות (פי"ב הלי' י"א) שאם הוציא שם שמים לבטלה יאמר אח"כ שצח האדיר החזק והמרומם וממילא לא יהיה אח"כ לבטלה ר"י, וצוה מיושנ דברי הרמב"ם דלעולם סבירא ליה על מוציא שם שמים לבטלה חייב גם על הכנויים, רק דרמב"ם סבירא ליה בכלל שם המיוחד הוא כל השמות שאינם נמחקין והכנוין הוא

ר"י. מקורו ע"פ הירושלמי פרק כיצד מברכין דלתקן שם לבטלה יאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וראו כסף משנה והרדב"ז שם. ורבינו הוסיף דלא מקרי לבטלה כיון שאמר שם המבאר בו שבח ה' יתברך.

ר"ח. עיין דרכי משה החדש אות ס"ט וד"ל שם מנהגו של המהר"ם שיק זצ"ל בספק ברכה, שלא לומר בלשון תרגום, עיין מהר"ם שיק מצוה ס"ט שכתב בשם החתם סופר דגם בלשון תרגום שייך ברכה לבטלה (א"ה עיין דרך פקודיך מצוה ל' פני יהושע ברכות כ"ט ד"ה מפני שיכול ודף ל"ג ד"ה רב אחא, ועיין בית אפרים חלק אהע"ז סימן נ"ח [שהם סוברים דבמספק אין בו משום ברכה לבטלה], אבל רוב הפוסקים לא סבירא להו כן, עיין ריב"ש סוף סימן ת"ה, משנה למלך פ"א ה"ט"ו מברכות, ורדב"ז ח"ג תקס"ז, ועיין השיב משה סימן י"ד) וכן משמע ממשבצות זהב או"ח סימן רי"ט ס"ק ד', וחוות דעת בבית הספק אות כ', ופתחי תשובה יו"ד סימן שכ"ח ס"ק א'. אבל מנהגו של

רחום וחנון, וא"כ הוציא שם משמות שאינם נמחקין ולא אמר השצח חייב משום מוציא שם שמים לבטלה משא"כ אם אמר הכנויים שהוא חנון ורחום שהוא גם כן השצח שהוא חנון שהכוונה מי שהוא חנון כדאיחא סוף פרק שבועת העדות (שבועות דף ל"ה ע"ב) וממילא לא הוציא לבטלה, ולכך צמצרך צרכה לבטלה כתב שם הרמב"ם סתם דחייב כיון דהצרכה עצמו הוא לבטלה וכתב סתם דעובר על לא תשא, אבל לענין מוציא שם שמים לבטלה שפיר כתב הרמב"ם דהיינו דווקא בשמות המיוחדים כנלע"ד. (ומה שהביא הרמב"ם בברכה לבטלה קרא דלא תשא ובמוציא ש"ש לבטלה יליף מקרא ליראה את השם הנכבד והנורא כבר כתבתי לעיל במצוה ל').

ובן שמעתי מפי מרן הגאון בעל חת"ס, וכן הוא צחידושו ר"ש פ"ק נדרים דגם צאמר צריך רחמנא דהאי פתח אם הוא לבטלה עובר משום לא תשא אע"ג דהוא צלשון תרגום ורק כנוי, והוכיח כן מלשון הר"ן דכתב דאם צריך להזכיר השם לא הועילו חכמים צתקנתן שמה יזכיר השם לבטלה, ועל כרחק דאפילו צלשון תרגום ג"כ שלא לצורך הוא עובר משום צרכה לבטלה, ולכך כתב שם דאם מקופק אין יכול לעשות פשר לומר צלשון צריך רחמנא דגם צוה יש חשש לבטלה יעיי"ש. ר"ח

המהר"ם שיק היה בספק ברכה להרהר הברכה בלבו, כמבואר בשו"ת מהר"ם שיק חלק או"ח סימן מ"ב וסימן צ"ג ד"ה ועכ"פ, וכן משמע בספר גן המלך, מובא בהקדמה לספר מור ואהלות, ובשו"ת מהרש"ם חלק או"ח סימן ר"ה, וכן כתב בפרי מגדים או"ח סימן קפה אשל אברהם ס"ק א' ובשו"ת חתם סופר חלק או"ח סימן ט"ו ד"ה נמצא לפי זה, ועיין בשו"ת שאילת יעקב סימן צ"ג אות ו' וסימן צ"ד. עכ"ל. ועיין עוד אריכות בליקוטי הערות על שו"ת חתם סופר יו"ד סימן רל"ז. וראה בס' העמק שאלה יתרו שאילתא ג"ג שכתב ראיתי בספר ברכת משה מעיד על שלשה גדולי הדור ואחד המיוחד הגאון ר"מ סופר זצ"ל שעשה עובדא שנסתפק לו בברכת הלבנה וברוך בריך רחמנא מלכא דעלמא אשר במאמרו וכו' דלא כרע"א בתשובות סימן כ"ד וראה שהאריך בזה בשו"ת דברי ישראל ח"ב בסוה"ס הערות שונות אות ד', וכן עיין אריכות בדין זה בשו"ת משנה הלכות ח"ח סימן ל'.

בעה"ל מה שהגני ה"ת בסם נדרים בלימוד הישיבה פ"ב יום ה' מוב לירחא הליחאי קפ"ז לפ"ק .

- ירע מה בחשובא ועמיה שרא גזורים .
- המאיר ליושבי חשך וצלמות לא סדרים .
- והונן רעה בינה והשכל וחוושה לישרים .
- הוא יחגנו ויביננו ויעורנו באלו הגאמדים .
- בחיודשי פרק כל כינויי נדרים .

לדונה מבוחר עכ"פ דלמנן שבועה בשם און חילוק שמכיר בשם בל"ק או בלשון אחר דכרי סר"ן מיימי ממאי דאפר רב יוסף מארי טולא לא חלינא, וא"כ כיו דמבוחר ס"פ שבועה ספדוס דשמעוני ברחוס פוס משביע בשם, ס"פ אס משביע בלשון חרנוס רחמנא כוס שם וממילא ליון דרתי גא מערי כולא כוס שם לענין לא השא אה שם, ה' חלסיך לשוא ס"פ לענין מוליא ש"ס לבטלה או ברבס לבטלה דכא חרוויסו מחד קרא נפקא לא תכל אה שם ה' חלסיך לשוא, וכן מוכח ממ"ס סר"ן דלי ס"ד בני שם ח"כ מה טעניו במס שבדו להס לטון שביחס כולא אכתי לריך להזכיר בשם ע"ג. ולכאורה מאי קשיא ליה דלמא תקנו שביחס לרחמנא דלענין שבועה כוס שם ומ"ב אינו מוליא ש"ס לבטלה אע"כ און חילוק. ולפ"ו מבוחר דכלל ספק ברבס אכתי לומר בריך רחמנא מרא דעלמא דזה כוס נמי ברבס לבטלה כמו חלסינו מלך העולם. וענין ב"ש כ"א עכ"פ ל"ד :
דף ג' ע"ב מפיך ליה מן כל סיולא מפיו יעשה. פי' אפי' כל דכ"ה יולא מפיו ולא כל הלשון מ"מ יד כוס ולפ"ו כל אמרי' כל דכ"ה משמע ולמ"ד דלא' לנדר שכוחר מקלמו מפרש כל כלו משמע דוקא ככל סיולא מפיו ולא רק מקלמו, וכוא פלוגתא דהנאי בעלמא וענין חוס' פסחים ס"א ע"ב ד"ה דילמא וכו' ע"ג. וא"כ ל"ע על סר"ן דשמעוני דס"ל חרוס שמעוני ימייס וזיך אפרס לאסוקי מייס חרי דרשות דסחרי אסדרי ולי"ע ברמב"ם פ"ג דנדרים ס"ח ולי"ע :

כל כינויי נדרים כנדרים . טיין פי' ר"ן דעיקר נדר הוא בלא סתפסס ודלא כמ"ס הוא פ"ג דשבועה דעמא סר"ף והארכתי בכיחור זה לקמן י"ב ע"א . ומ"ס עוד ר"ן דסוכית בלשון שבדו חכמים הוא דלאורייתא מדלא אמרי' בריש גזיר הניחא למ"ד לשון עמים וכו' ולכאורה ל"ע אדרבא דוק מייסי אפכא מדאמריקן בשמעתי ג' ע"א סניחא וכו' ש"מ לשון שבדו חכמים לאו דלאורייתא. וי"ל בשמעתי שפיר קאמר הניחא דכבר מטר סר"ן ופי' שם ד"ס מאי הניחא למימר . דכרי דלשון שבדו חכמים דלאורייתא הוא מ"מ הודשא איה זבי לסודיענו אחס כנרא דסכמא חכמים מועיל ככל לשונות מוסכמים . אך בשם' גזיר שפכר ירענין זה ממס' נדרים שקדמס לה בלשון המוסכס מחכמים הוא דלאורייתא מוב אין כאן חידוש ודבר פשוט הוא שכינויי חידוש כחידוש ומסו"ס לא קאמר סניחא וכו' . אלא אי אמרס בלשון שבדו חכמים הוא רק דרבק ומסו"ס קאמר סניחא וכו' א"כ גם בשם' חרי ס"ל למימר סניחא וק"ל . ובהוס' ב' ד"ג . דכחזיר לא כדו חכמים לשון ע"ס . וא"כ מודס ריש לקיש בזמיר דכינויי סיינו לשון גויס ולי"ע ח"כ ע"ט קאמר כנדרים לשון שבדו חכמים כיון שכינויי דחרי ע"כ לשון גויס הוא א"כ כנדרים נמי יומא סבי . וי"ל בשלמא כנדרים דקיי"ל עכ"ס נדרים נדרים ודכוח כישראל וא"כ כל עמים ללשונותם כשרולס לספריס בהמתו לקרבן ואומר בהסמ וז' לקוים שפיעס טהור קרבן א"כ פשוט הוא שישראל שאומר כבר וז' עליו קוים דמסני לאסור ומאי קמ"ל מחני' אע"כ לשון שבדו להס חכמים הוא . אבל חידוש דאין חידוש לעכו"ס כמבואר רפ"ע דחזיר וא"כ נסי דחיה הוא לשון חזיר בלשו מ"מ סעו"ג בעל לשון סהוא שאומר על עלמו סריני חיה לא אמר כלום שאין חידוש נוסב בו א"כ ה"א שגס ישראל סאומר בלוחו לשון לא אמר כלום קמ"ל כל כינויי חידוש וכו' :

לעבור עליו בשנים . טיין מכות כ"א ע"ב מחני' יס חורס חלס ח' וכו' וזמיר דבית סטומחס עובר . מני משוס לא יחל ובל אחר כשמטמא עלמו . ולא צעי למיחשב סחס מספר סמלקוים אלא סעיניס וחייב על שמוס עניינס ובהס כמס לאוים . ולפ"ו ה' דפריך סחס כ"ב ע"א וליחשוב מני כנון דלמר שבועס שלא אחרות בי"ט פי' ועובר משוס לא סבצנו צמני לשקר אכל מקוים לא סוס קשיא לי' ליחשב דלמר קוים כלי מחריסע עלי דעובר בלא יחל זה כבר הוא בכלל חיר כבית סטומחס ולק"מ אלא משבועס . ובהס יובן ק' חוס' שבועות כ"ס ע"א ד"ה אלא וכו' ולחוס סחלכנו בו כחשונות מובי' הניחא ע"ס וק"ל :

חירו ל"ע בלשון ש"ס דשמעתי כבר זה אוכל ארך טייך קוים על כבר זה אוכל דליון לומר שבועה שאוכל כבר וז' . סה מקביטא דחיר לנדר חיירי' ולא חיתקס ללבוועה ולא ידעתי מקוס לזס הלשון אלא שאמר קוים כבר זה עלי אס לא אוכל זה ואכל אה סרלסוכס . וסוב קס ליה ביחלל סעייה דל"ס עובר למפרע על אכילת סרלסוכס ועבר סיוס ולא אכלו לזס ונמלא עובר למפרע על קוים סרלסוכס . וס"ס סוס צעי לאככותי לא יחל בשב ואל חעסס . ואלו סוס מיידי בלומר כבר זה עלי ואכלו סו"ל קוס ועסס אפרס עבר בב"ל יחל דילפי' נדר ממיר וכמו שכתב סר"ן בלחמ' ע"ב דחיק למלא שב וחי"ס בלא יחל דנדרים ולא משכח ליה אלא כ"ל וז"ע :

ושבועות כשבועות . סקשו ברוס' מ"ע לא חני בשם' שבועות כל כינויי שבועות וכו' וחי' משוס דלא טייך דין ידוח שבועות ולי"ע למ"ס ר"ן בשמעתי בשם רמב"ן דשבועה בלשון נדר מועיל מטעם ידוח ש"מ דס"ל גם שבועות נוסג דין ידוח א"כ חיקשי קשיית חוס' . וי"ל דודאי למ"ד דנפקא ידוח מכל סיולא מפיו א"כ ס"ס שבועות וא"כ למאן דליח ליה דברס חורס כלשון ב"א ונפקא ליה ידוח מכפל לנדר נדר א"כ בשבועה כחוב או סבצע שבועה לאסור אחר וחי"ס דכרי רמב"ן אך למ"ד דכל סיולא מפיו אינטריך לנדר שכוחר מקלמו ולא בריש נמי כפל לנדר נדר דברס חורס כלשון ב"א ורק ממיר להזיר נפקא ליה ידוח וליחיק נדרים לחזיר . ושבועות לא ליחיק להך מ"ד ליכא ידוח שבועות ומסו"ס לא חנן במחני' דמס' שבועות כל כינויי שבועות דכפלונתא לא קמיידי ולא מחני' לי' ידוח גבי שבועות כנלע"ד :

אמר רבא כגון דלמר לא איפטר מן העולם עד שיהיה חזיר. וכו' סר"ן דעובר על ב"ה לאלהר דכו"ל כאלו סהנס סרי עלי קרבן לסקרינו לאלחר . וסנס ב"ק דר"ס אמר רבא וזרקס ממייב עלס לאלחר דכא קיימו ענייסי . וכן ספק סרמב"ס כ"ה מחנוה ענייסי ובפי"ד ממעס"ק ספק בלקע שכחס ופסא ג' רגליס וסקשו עליו סה קיימי ענייסי . חמנס מללחי כס' סחונך פ' שופטים ש"כ טעס לחק' בשלמא זרקס ססנדב מרלוו משח"כ לקע שכחס ופסא על כרתיס רמי רחמנא עליה חמנו ג' רגליס ע"ס ואין מובן לחילוק זה . ע"כ נלע"ד דרמב"ס וסחונך מפרשי טעמא דקיימי ענייסי דכו"ל כאלו סהנס ספירוס על מנח ליתנו לאלחר וכמ"ס סר"ן כאן גבי שלא אפרס וכו' וא"כ חינוה כמס טכוא קיבל על עלמו ליתן זרקס בודאי דעתו ליתן מיד שימלא ענייסי ומסו"ס ספק רמב"ס שאפי' לא קיימי ענייסי לריך להפרות מיד מס"ע שאס יבואו פחלוח ענייסי ממרחק יסיס סכלע מוכן ליתן להס ואין ססרי דלדעתה דכרי נדר , וכל זה במס שוחר מרלוו משח"כ בלקע שכחס ופסא דעל כרתיס רמי רחמנא עליה לא טייך אן ססדי , ע"כ אפי' קיימי ענייסי זמנו ג' רגליסי . ונזס סעיני' ל"ל נמי מס ש"כ סרמב"ס כ"ה סמאס וכו' סו

כשבועות סקשו סרלסוניס חיפוק ליה משוס סוכר סחס . ולסיוס סדכריס קאריס כסר"ן ע"כ אסדר סדכריס צעוסי' . יס כאן ג' סיטוט . דעת ר"ח דמשביע מפי עלמו לא צעי סס . דדעתו ללבוועה שכוחר סהיא בשס , משח"כ סמסביע אחרסי וסמס עויסי חמן אע"ג דעוסי חמן כמוליא שבועה מפיו דמי סיינו במס שמחין דכריו של זה ולא מחשבתו של זה ונסי שוס אמר אס כשביען אי ומסחמא מחשבתו ללבוועה שכוחר סהיא בשס מ"מ זה סעוסי חמן אינו מחמן אלא מס סהוליא זה בשפתיו ולא מס שחשב בלבו זה נלע"ד כוונת ר"ח ולק"מ ק' סר"ן :

ושימת סרלס"ד פ"ב משבועות ס' ג' דאין פוס מלקות על שבועה בלי שם דבמלקות כחוב לא השא אה שם ה' ולא חשבנו בשמי לשקר ולא חתלנו שם חלסיך א"כ אין מלקות בלא סוכרת סס .

סימן כד

[מי שהוצרך לאכול ביוהכ"פ מפני הסכנה אי עולה לתורה במנחה]

ובזה נסתפקתי ועובדא הוי, במי שהיה מוטל על ערס דוי בסכנת מות, והרופא צוה לו לאכול ביה"כ, והיו מתפללים בחדרו וקראו אותו לתורה, ולא נסתפקתי בזה וצויתיו לעלות, כי בפשוטו הקריאה ביה"כ מחמת קדושת היום, כמו בשאר יו"ט ושבת. וא"כ גם מי שאינו מתענה יכול לעלות^א. ואך היו רוצים לקרות אותו גם במנחה, שחל בשבת בוראי עולה^ג.

ובזה נסתפקתי אם קריאת התורה במנחה הוי משום תענית, אלא דבשאר תענית קוראים ויחל וביוהכ"פ קוראים בפ' עריות, וא"כ אינו מתענה א"י לעלות^ב. או דגם קריאה זו מחמת קדושת היום, לקרות גם במנחה כמו בשבת, ויכול גם אינו מתענה לעלות וצ"ע לדינא^ג. [ביום הכפורים שחל בשבת בוראי עולה^ג].

סימן כה

[ספק בירך ברכת הנהנין אי יברך בלע"ז]

אין דבריו מכוונים להלכה כלל וכלל. דמה דפשיטא למעכ"ת דשם בלשון לעז אינו עובר משום לא תשא, אינו כן, דהא הרמב"ם (פ"ב ה"ב מהלי שבועות) כתב וז"ל: אחד הנשבע או שהשביע בשם המיוחד או באחד מן הכנויין כגון שנשבע בשמו חנון וכו' וכיוצא בהם בכל לשון^א, הרי זה שבועה גמורה עיי"ש. ומבואר דכך הדין בכל השבועות הן שבועות בטוי שאזהרתיה מולא תשבעו בשמי לשקר הן בשבועות שוא דאזהרתיה מלא תשא. הרי להדיא דאף דמזכיר השם בלעז הוי ג"כ בכלל לא תשא.

לידידי הרב רבי גמליאל בק"ק שאנלאנק. מה דרצה מעכ"ת לחדש לדינא במי שנסתפק אם בירך אם לא, דקיי"ל בש"ע (סי' רט) דאינו מברך לא בתחילה ולא בסוף חוץ מבהמ"ז שהוא מה"ת, דמ"מ גם בשאר ברכות יחזור ויברך בלשון לעז למ"ש הש"ך יו"ד (סי' קעט ס"ק יא) דשם בלשון חול אינו שם, ומותר למוחקר, ולמה דקיי"ל דאפילו בהמ"ז נאמרה בכל לשון, כדאיתא בש"ע (סי' קפה), א"כ גם בספק יברך בלעז דאין בו חשש ברכה לבטלה ואינו עובר משום לא תשא.

סי' כד.

א. מקור הדין שמי שאינו מתענה אינו עולה לתורה הוא בשו"ת מהרי"ק שורש ט סי' ד. והובא להלכה בשו"ע או"ח סי' תקסו סעי' ה. ולמעשה בדיעבד נחלקו בזה המנ"א והמ"ז שם אי הוי ברכה לבטלה וצריך להעלות אחר במקומו. והאריך בזה רע"א במהדו"ת סי' א ע"ש. ועי' באור היטב שם סק"ו.
ב. חתנו החת"ם בתשובותיו או"ח סי' קנו העלה להלכה ולמעשה דאף בתשעה באב מי שלא התענה יוכל לעלות לתורה, וכך נהג למעשה בגופו ע"ש. ורבני המהרי"ק אינם אמורים בתענית ציבור אלא בכ' וה' שמי שאינו מתענה אינו אצלו יום תענית, ומסיים: הצעתי לפני מופלגי תורה ובעלי הוראה והסכימו עמי לדינא. לפי"ז אין מקום לשאלת רע"א כאן. [ועי' מהדו"ת סי' א].
ג. המרחשת ח"א סי' יד הביא מהגהות מורכי פ"ב דשבת סי' תנה דהקריאה במנחה היא משום התענית הן הקריאה והן ההפטר, וכפי שהביא דבריו בכיבוד הגר"א סי' תרכ"ב, ולכן מי שאינו מתענה אף כהן ולוי אינם יכולים לעלות. אך לא הביא דברי החת"ם הנ"ל. עוד כתב שם דמי שאוכל לשיעורין חשוב מתענה ויכול לעלות לתורה, כי לא איכר התענית. ומש"כ המרחשת שם דביוהכ"פ שחל בשבת שאו קורין במנחה בכל השנה, וקריאה זו היא משום קדושת היום, ודאי דאף מי שאינו מתענה עולה (מלבד למפטיר). כ"כ רע"א בעצמו ראה להלן. שו"ר בשו"ת הגר"ש איגר ח"א בכתבים סי' יח שהשואל העיר מהמרדכי פ"ג דשבת סי' רפב שם איתא דהמפטיר במנחה של יוהכ"פ מזכיר של שבת, והשיבו הגר"ש איגר דליכא ראייה מזה שהוא משום קדושת היום ע"ש.
ד. עפ"י המפתח שבסוה"ם. ועי' מג"א סי' תקסו סק"ח ובהערה הקודמת. ור' רעק"א שם סי' תרית, או"ש רפ"ד מהל' עבודת יוהכ"פ ובדליות המלך (כ"י) שם.

סי' כה.

א. רע"א הכין דמש"כ הרמב"ם בכל לשון לא קאי רק על השבועה אלא גם על השם. ואולם בשו"ת מהר"י ברונא סי' ערב כתב להיפך וז"ל: ואל תטעה במיימוני (פ"ד) [פ"ב] דשבועות דאמר בכל לשון הוי שבועה, דהתם ר"ל קבלת השבועה דאזיה לשון דמשתמע שכונתו לשבועה, אבל השם וכנוי צ"ל בלשון הקודש. ועי' צמח דוד כאן ובהשמטות בסוה"ם.

וכו'. משמע דבכינויים ליכא איסורא, [ולישנא דהרמב"ם שם משמות המיוחדים איני מבין, דהא לכאורה שם המיוחד לא הוי רק שם הוי" ב"ה לחוד^ג. ואולי הכוונה שמות המיוחדים היינו כנויים מה שהם שמותיו של הקב"ה כמ"ש הרמב"ם (רפ"ו מהל' יסודי התורה) שם משמות הקדושים והטהורים שנקרא בהם הקב"ה וכו' ושבעה שמות הן וכו'. ובא למעט רחום וחנון דאין נקרא בהם הקב"ה אלא שהם מדותיו שהוא רחום וחנון ולגבי שבועה הוא דחייב, דנשבע כמי שהוא חנון, מכל מקום לענין ברכה שא"צ דנפקא לן מאזהרה דלא תשא, חמיר בזה דגם שם בלשון לעז אסור דמברך למי ששמו כן בלשון לעז^ג.

ואף דלשיטת תוס' ברכה שא"צ קיל יותר מהזכרת שם לבטלה, דהא ס"ל לתוס' (ר"ה לג, א ד"ה הא) דמברך ברכה שא"צ הוא רק איסור דרבנן, מ"מ להרמב"ם חמיר יותר. ואל תתמה, דהא חזינן דמברך ברכה שא"צ עובר כל"ת, ואלו במזכיר שם בחינם מבואר ריש תמורה (ד, א) דליכא אזהרה אלא איסור עשה, את ד' אלקיך תירא. וכן מבואר בלישנא דהרמב"ם סוף הלכות שבועות, דבהלכה ט' כתב השומע הזכרת שם מפי חבירו לשוא או שנשבע לפניו בשקר או דבירך ברכה שא"צ שהוא עובר משום נושא שם ד' לשוא הרי זה חייב לנדונו. ואח"כ בהלכה י"א כ' לא שבעת שוא בלבד אסורה אלא אפילו להזכיר שם מהשמות המיוחדים לבטלה אסור. הרי דמברך ברכה שא"צ כייל לה בפשיטות בחדא מחתא עם נשבע לשוא, וא"כ דחמיר שפיר י"ל דאפילו בלשון לעז הכי הוא, דמשמע דחד דינא אית ליה למברך ברכה שא"צ עם נשבע לשוא, מדכייל להו בחדא בבא, כנלענ"ד.

ומה שכתב מעכ"ת נ"י ליישב בזה קושיית שער אפרים (סימן יא) דאמאי לא קאמר באיבעיא דנשים בכהמ"ז דאורייתא או דרבנן (ברכות ב, ב) דנ"מ בספק אם בירך בהמ"ז, והיינו דגם אם בירך בהמ"ז דרבנן מ"מ צריכה לברך בלשון לעז. אין זה כלום, ואינו מספיק לקושיית שער אפרים, דהרי מ"מ הדין דבספק דאורייתא יכול לברך בלשון הקדש, כדאמרינן (ברכות כא,

וכ"מ בתשובת הרשב"א (סי' תחמב) שכתב דפרשת סוטה דנאמרת בכל לשון היינו חוץ מהשם שצריך לומר בלשון הקודש, דהא בעינן שם המיוחד ע"ש. משמע דוקא היכי דבעינן שם המיוחד, בזה לא מהני אלא בלה"ק, אבל בשארי ישובעות דבכנויין סגי, אפשר ג"כ בלשון לעז. ומ"מ אין מזה סתירה לדברי הש"ך הנ"ל, די"ל דאף דהוי שבועה בשם, מ"מ מותר למחק, די"ל דשם בלשון לעז הוי כמו כינויים דמותר למחקן חוץ מאותן שבעה המפורשות פ"ד דשבועות, ומ"מ הנשבע בהן הוי שבועה כדקתני במתניתין ובכל הכינויים, הכי נמי יש לומר דשם בלשון לעז מותר למחקו ומכל מקום הוי שבועה בשם.

וכיוצא בזה כתבו הריטב"א והר"ן הובא בכ"מ (סוף פ"ו מהל' יסודי התורה) דמלך ומלכים האמורים בדניאל, וכן שלמה האמור בשיר השירים דאמרינן דהוי קודש, היינו לענין זה דהנשבע בהם הוי נשבע בשם, אבל מ"מ מותר למחקן.

וכן מצאתי בתשב"ץ (ח"א סי' ב) וז"ל, האזכרות מתורגמות מותר למחקן לפי שאין איסור למחוק אלא ז' שמות המפורשים בפ' שבה"ע, ואלו היה אסור למחוק תרגום שלהם היה יותר מזה, ולא עדיף תרגום שלהם משארי כנויות דמותר למחקן, והרמב"ם ז"ל כתב כי השמות שהם בשאר לשונות דינם ככנויים לענין שבועה עכ"ל. והיינו ממש כמ"ש.

ואף דהש"ס מדמי מחיקה לשבועה כדאמרינן פ"ד דשבועות למימרא דחנון ורחום שמות נינהו וכו'. צ"ל דמ"מ לפי מה דמשני התם דנשבע כמי שהוא רחום זה בעצמו בכל הכנויים ובשם בלשון לעז דאף דהשם בלעז אינו שם בעצמו, מכל מקום הכוונה למי שקוראים אותו כן בלשון לעז.

ואחרי דבררנו דנשבע לשוא בלשון לעז עובר משום לא תשא, ה"ג לענין ברכה שאינה צריכה דעובר משום ל"ת, אם מברך בלשון לעז ג"כ עובר כל"ת. ואף דמזכיר שם שמים לבטלה נראה מלשון הרמב"ם סוף הלכות שבועות ממ"ש אלא אפי' להזכיר שם מהשמות המיוחדים אסור

ב. הרמב"ם בהל' ק"ש פ"ג ה"ה סובר דכל שמות שאינן נמחקין נקראין מותרין.

ג. וכ"כ בשו"ת בית יצחק אר"ח סי' י. ובאחינוע"ר ח"ג סי' לב אות א העיר שכבר קדמו בזה רע"א כאן. ועי' חו"א אר"ח סי' קלו אות ו בסופו דאין זה מוכרע מש"כ רע"א דאפי' מברך בכנוי אסור. ועי' אר"ת סי' כז באורים סק"ב.

בירכה כבר מותרת לברך בלה"ק כמו אנשים דמברכים בספק בלה"ק, דאין כאן גידוד ל"ת וכנ"ל. אבל אם מחוייבות רק מדרבנן, אם מסופקת אינה רשאה לברך בלה"ק.

[ספק בירכו בהמ"ז בנשים]

ולדינא מסתפקנא בנשים שאכלו כדי שביעה ומסופקות אם בירכו בהמ"ז, די"ל דא"צ לחזור ולברך דלגבי דאורייתא הוי ס"ס, ספק שאינה מחויבת, וספק אם כבר בירכה, ולגבי דרבנן הוי ספק דרבנן שמא כבר בירכה. וכיוצא בזה כ' הד"מ יו"ד (סי' פג) גבי ציר דגים טמאים'. ואפשר להפוסקים בס"ס באתחזק אסורא לחומרא, י"ל דהכא לענין ספק אם בירכו דהוי חזקת חיוב לא מקרי ספק, ואך א"כ להפוסקים דספק דרבנן בחזקת איסור אסור, איך אמרינן ספק קרא ק"ש למ"ד ק"ש דרבנן אינו חוזר וקורא הא הוי חזקת חיוב, (ועיין בפלתי סימן ס"ט סק"י וצ"ע).

גם י"ל דהא דס"ס באתחזק אסורא אסור, היינו אם ב' הספיקות נגד החזקה, אבל הכא בחד ספק אם מחוייבות ליכא חזקה כנגדו, י"ל דהוי ס"ס והארכתי בפרט זה בתשו' אחרת'.

ידידו

עקיבא

א) ספק אמר אמת ויציב חוזר ואומר, דמשמע ודאי דאומר כדרכו בלה"ק. ובזה ליכא קושיא דהיא גופא טעמא מאי דלמה לן להכניס עצמנו בספק לא תשא, הא אפשר לקיים שניהם, לברך בלעז, דזה אינו, דבלא"ה צריכים להבין להרמב"ם דמברך ברכה שאינה צריכה עובר מדאורייתא בלא תשא, אמאי בספק בירך בהמ"ז וספק אמר אמת ויציב חוזר ומברך דהוי ספיקא דאורייתא, הא נגד זה הוי ס' דאורייתא דלא תשא, וזהו באמת ראיית תוס' בפרק ד' דר"ה (לג), א) דמברך ברכה שא"צ הוי רק איסור דרבנן ולהרמב"ם יקשה.

וביותר הא בודאי אם הזכיר יציאת מצרים בלא נוסח הברכה יוצא ידי דאורייתא, א"כ אמאי אמרינן דספק אמר אמת ויציב חוזר ואומר בברכה להכניס עצמו מספק לאו דלא תשא, היה לן לומר דיזכיר יצ"מ בלא נוסח הברכה. אע"כ הדבר ברור כיון דס' דאורייתא לחומרא, אי מדאורייתא אי מדרבנן, כיון דעליו החיוב להזכיר יצ"מ ולברך בהמ"ז, הוי כמחוייב ודאי דמזכירו בנוסח ברכה, ואין עליו שם מברך ברכה שא"צ. ואף אם קמי שמיא גליא דכבר בירך, מ"מ אינו עובר בלא תשא, כיון דעושה כן מחמת ס' חיוב וחייבו אותו חז"ל בכך לחזור ולברך, אין זה בכלל מברך ברכה שא"צ.

וא"כ עדיין קשה דלמא הנ"מ דאם נשים חייבות בבהמ"ז דאורייתא, אם מסופקת אם

ד. וכ"כ הפרי מגדים בפתיחה כוללת. ועי' בנין שלמה ח"א סי' ג. ולענין ברכה רביעית של ברהמ"ז שהיא מדרבנן עי' פ"ח סי' רט סק"ג ושע"ת שם סק"ו. ולענין ספק ברכת התורה כתב השאג"א סי' כ"ה שיברך רק אחת. ואולם הפ"ח ויר אהרן סי' מז ס"ל שיברך ג' ברכות, אף שהמנין הוא מדרבנן, ואולם הרמב"ם עצמו בתשובה (מק"ג) סי' פה לא כתב כן חז"ל: וזה כלל גדול שבכל מצוה בין מדאורייתא בין מדרבנן, כשמסתפק האדם אם חייב אם לאו, עושה אותה בלא ברכה. ועי' ש"ש בס' קנב. ובשו"ת הרמב"ם פאר הדור סי' קה בנוסח אחר דהספק הוא על הברכה.
ה. וכ"כ רע"א בחי' לאו"ח סי' קפר וסי' קפו סע' א. ולכאורה הוי כספק אחד בנוף וספק אחד בתערוכת דלא הוי ס"ס, דמאתר דמספק מחויבת מן התורה, א"כ אין מקום לצרף זאת לעוד ספק. ואכן השאר אפרים סי' יא פסק דחייבת לברך. ובברכ"י סי' קפו כתב ברע"א כאן. ועי' מ"ב סי' קפו סק"ג ובביאור הלכה שם. ור' בשו"ת קול בן לוי סי' ג בארוכה. וכן בשו"ת קול אליהו א"ח סי' ו. ו. ראה להלן סי' לו ד"ה וביותר.

לסדר ולפרט

וזאת הנרצה אשר בריך משה איש האלהי את בני ישראל
כאז שם אשכנז יקרא

ברכת משה

אשיותיו ויסדותיו בהררי קודש מפני ספרים וסופרים ומאשר
חנן אלדים את עבדו הבא עייהח דף 73 ככלות משה אלרה
הדברים אשר ידבר בדיני שהחיינו, המיוסדים על אדני פ"ן.
ומשולשים המה, על מה מברך? מתי? ומי? דיני על מה
יה"יה מספרם. דיני מהו! אנ"לה עמוקה מנינים. וז"ה יהו
מבסם בדיני מי, אחת לאחת למצא השכן עטרה פ"ן.

ואחרי ככלות הכל, יבואו מדף 74. איזה נרעים מהתשבי
והנהות הגאון מה"רי ברלין, והוספות ממני: כפתח אמרים
יאירו עיני הקורא מה הביאני הלגם לחקור ולעסוק באלה הדברים.
(פי חלת לעבוק ע"י ט"ו ח"ח ר"ס ח"ו)

החלותי יום שבו נברא האור, ג' בחדש הששי שנת נרבת
פי רצה נא ד'! משפטיך למדני. וברכתו על המוגמר
בחדש השביעי שנת סעדיני ואושעה ואשעה בחקיך תמיד.

הרגל' ל משג קרנער 33

מה
עיר מלובה
ברלין

Berlin,

Gedruckt in der Buchdruckerei bei I. Lewent.

1833.

76 בקרוא הגאון מ"וה' משה סופר יאריך ימיו על כסא ממלכתו בק"ק
פרעשבורג דברי אלה, ושם עין עיונו עליהם יותר משכחות
 שחיס, סטיבו מלי בעיניו הטורים כאשר נצי עתבו מושג סיון שנת
 הראני מועדי דתקפ"ן טעמה הלכה למעשה, פעם אחת הקרס מקרה,
 לא טהורה היחה הלפכה, והיו קרוב לזמן ד"י ימים ת"י טעות רז"ו וחזי
 חלקים מתה"רף לשעה כאמר בט"ע א"ח סי' תכ"ו סעי' ג' פתח ואמר בריך
 רחמנא ב'ו' אשר במאמרו ברא ב'ו' הויתי אך שמת — אמר זה בהיותי
 בק"ק ברעסלריא דברנו מזה ע"שק פ' זכור בשכחנו יחד עם אוהבי
 מופלגי העיר לפ"ק • המושלם והמופלג ידידינו מו"ה גרמן קרעמוזר
 יז"ו הכיע אמרים כלמדו בק"ק פ"ב שמע הלכה זו גם בשם הגאון מו"ה
 יצחק דוקלא ז"ל שהי' מוקדם בזמן אכ"ד שמה — L

בשעשועי עם אוהבו חכמה ולומדי העיר בק"ק קאמליין כדבר האמור
 ברא"ק דף י' קאזנתי מפי איש ושיש מופלג בחורה ויראתו

קודמת לחכמתו מ"וה' איצק ליב בהן נ"י, איך טבני כל בדרך אחרון
 דחוכמה, לא אבה לאמר הלל בע"פ גרין בט"ע א"ח סי' ת"ט רחש לבו
 עוד חזון למועד יסוב ביתו, טבם קריאת הלל מנחתו כל היום, כדחנן
 מגלה פ"ד מ"ה והיות מעונן קי' יום ההוא, לא ידע בכואו, אף גדיון
 הוא יום, וקרא הלל עלא ברפה, וככואו לפני המלך מאן כו' הגאון
 אכ"ד מוהר"ז ז"ל הממחר סדר משנה שזכרתי בה"ק שם, ודף ע"ח
 סיפר לפניו את אשר קרהו בקריאת הכלל, ענהו הגאון אלמדך להועיל
 בכל ברכת שתתהפק אמור בריך רחמנא סו', כמים קרים על כפס העינפה,
 היו לי דבריו אלה, ואמרתו הודינו לך אלדים ל הודינו, אלנו לא
 באתי הלום אלא בשביל דבר זה, דיו •

העדים כשרים הללו, עודם חיים וקיימים חפלה להשם ותעלה, הוא
 ברחמינו ונגן עליהם ועלינו, ועל פיהם ברכתו בריך רחמנא
 על המר הרבני לרב אחיו — מו"ה אנשיל ראטשילד כאמר שם
 דף ע' ואון לי מנאתי לתרדב"ז ח"כ ג' הכואו המג"א סי' רכ"ד פק"ה והב"ט
 אק"ו על הסרים שמוגה המלך בכל עיר ועיר עוב לברך בלא שם ומלכות •
 ומסכה זו, בהשיגו מאדוני הרב המופלג הגביר מו"ה מרדכי גרו יהל
 וזיהיר, להלבישני כדבר האמר דף י"א • בשבת פ' ויקי י"ד טבת בכוקר
 השכם באתי ביתו, והחופר פקתות, קשא בקותי שגמרו בע"ט וטרם
 לבשתיו, ברכתו כרכות השחר, ואחר מלכיש ערומים, שהחייכו, אז
 אמרתי בריך רחמנא ב'ו' קענב והמטיבי • בשמחת בקציר ענת אמן,
 ובאשר זבילו בתלקם שלל, גהל פניו, ראומי ושמתתי • עוד זאת
 שאל שאלני האיש מרדכי במוצאי שבת, גם ביום הראשון עד כמה
 יכבד שבר מלאכת התאפר והקולאס, וכפי המשכון נתן לי מנדבת לכבו

וכן השיג אדברי ערוה"ש הנז', בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' מ' שהביא דבריו וכתב שאין לסמוך ע"ז כלל, ולמעשה אין לברך מספק בנוסח בריך רחמנא אף אם יאמר כל הברכה בלשון ארמי. ומכל הלין נראה ברור דעת גדולי הפוסקים, דבמקום ספק ברכה אסור לומר הברכה בנוסח בריך רחמנא.

ב

7 ודבר פלא מצאנו בענין זה בדעת מרן החת"ס. דהנה בהעמק שאלה להגאון הנצי"ב פ' יתרו שאלתא נ"ג כתב, חז"ל: "והנה באמת ראיתי בס' ברכת משה מעיד על שלשה גדולי הדור ואחד המיוחד הגאון ר"מ סופר זצ"ל שעשה עובדא שנסתפק לו בברכת הלבנה ובירך בריך רחמנא מלכא דעלמא אשר במאמרו וכו'" [וע"ש שדחה זה, והסיק ע"פ דברי הגרעק"א הג"ל לאיסור].

והנה עדותו זו של הס' ברכת משה תמוהה עד מאד, שהרי החת"ס בעצמו בחידושו ריש נדרים, הו"ד לעיל, כתב להדיא דכל ספק ברכות אסור לומר בריך רחמנא וכו' דזה הוי נמי ברכה לבטלה. וא"כ איך עשה החת"ס מעשה לסתור.

ובשו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' י"א הביא תשובתו של הגר"י וועלץ שתמה כזאת, וכתב לומר שבודאי חזר בו החת"ס מהוראתו בפעם אחת לברך מספק בריך רחמנא. וע"ש עוד, דגם תלמידו הגדול של החת"ס, המהר"ם שיק בספרו על המצוות מצוה ס"ט, שמעיד שכן שמע גם הוא מפ"ק שנקט להלכה לאיסור בזה, כמ"ש בחי' לנדרים. ושכן משתמע משו"ת חת"ס חאו"ח סי' קנ"ו, שבכל עצותיו איך לברך בספק חובת ברכה, לא הזכיר לברך בריך רחמנא, ע"ש.

ברם יפה הוכיח בשו"ת ציץ אליעזר הג"ל, דאין לומר שהחת"ס נהג למעשה אפילו בפעם ההיא כזאת. משום שבאותה שנה ובאותו חודש שכתב החת"ס את חידושו לנדרים, ובו גילה דעתו שאסור לברך בספק בריך רחמנא [כמו שציין שם החת"ס, ירחא תליתאי קפ"ו לפ"ק]. באותה שנה ובאותו חודש עצמו [בחודש סיון תקפ"ו] מעיד הברכת משה, שהודיע לו החת"ס במכתבו מחודש זה שבירך בנוסח בריך רחמנא בספק ברכת הלבנה, ודבר זה לא יהלמנו ההגיון. וע"ש במ"ש לדחות עדותו של הברכת

משה מכמה אנפי [וע"ש במ"ש משה בהשמטות, שכ

ואשר נלענ"ד בזה, דהנה אף דב אסור לברך בנוסח בריך שקול, והכרעת ההלכה נוטה לחי לגמרי, נכון דלרווחא דמיל

[ובזה, יתישב מ"ש בספר ברכי נו רב מחד מתקיפי קדמאי תלמידו בספר לקט ישר דף כשהתחיל ברכו אמר בריך רחמנא וכתב בס' הג"ל דד"ו נעלם מן נדפס ספר זה בזמנם, ואילו היו ע"ש במה שהאריך בזה. וכ"ה מי שנהג כן בסו

ולפי"ד אפש"ל דבדין זה אין לחבירו, דשמא התם ב ברכה ורק לאפוקי מצד ספק נו ממש, אין לומר ברכה בנוסח גדולי

ומעתה אפש"ל כן גם ליישב ז ספק ממש אין לברך בר כמ"ש בס' ברכת משה הנז': " הלבנה והיה קרוב לזמן ד"י ימינו פתח ואמר בריך רחמנא וכו' אנ עדותו דכן עשה החת"ס, הרי דמי כזה דאה"נ ע"פ הכרעת הלכה לאיזה צד ספק, ולרווחא דמילת

ודבר זה יתכן בכמה אופנים, ודעת הגאון בעל שו"ת ס

ספר קידוש לבנה

ברג"ל ל. זקק ס. נ. ג. י. א.

משה מכמה אנפי [וע"ש במ"ש שאין לסמוך על שמועה שהביא בברכת משה בהשמטות, שכן נהג הגאון רבי מרדכי בנעט].

ג

ואשר נלענ"ד בזה, דהנה אף דבמקום ספק ברכה נקטינן כהפוסקים דבכה"ג אסור לברך בנוסח בריך רחמנא, מ"מ אפש"ל דבאופן שהספק אינו שקול, והכרעת ההלכה נוטה לחיוב ברכה, ורוצה לאפוקי נפשא מידי ספיקא לגמרי, נכון דלרווחא דמילתא יאמר הברכה בנוסח בריך רחמנא.

[ובזה יתישב מ"ש בספר ברכי נפשי להגרי"ח סופר שליט"א, שהביא מעשה רב מחד מתקיפי קדמאי רבינו התרומת הדשן, שכן העיד עליו תלמידו בספר לקט יושר דף מ': "כשקרא בנו בתחילה בספר תורה, כשהתחיל ברכו אמר בריך רחמנא מלכא דארעא שפטרני מעונשו של זה". וכתב בס' הנ"ל דד"ו נעלם מן האחרונים הנ"ל שפלפלו בדין זה, כי לא נדפס ספר זה בזמנם, ואילו היו רואים דברי הראשונים היו חוזרים בהם, ע"ש במה שהאריך בזה. וכ"ה מעשה רב מהגרי"י קנייבסקי בעל הק"י זצ"ל שנהג כן בספק ברכת התורה, ע"ש.

ולפי"ד אפש"ל דבדין זה אין להקיש מענין לענין ואין ללמוד ממעשה לחבירו, דשמא התם בענינם היתה הכרעת ההלכה נוטה לחיוב ברכה ורק לאפוקי מצד ספק נהגו כן לרווחא דמילתא, אכן במקום ספק ממש, אין לומר ברכה בנוסח בריך רחמנא, וכמו שהעלו הלכה למעשה גדולי הפוסקים וכנ"ל].

ד

ומעתה אפש"ל כן גם ליישב דעת החת"ס, דאה"נ דעתו ברורה שבמקום ספק ממש אין לברך בריך רחמנא, אכן במעשה שהיה לפני החת"ס כמ"ש בס' ברכת משה הנז': "פעם אחת הקרה מקרה לא טהורה היתה הלבנה והיה קרוב לזמן ד"י ימים ח"י שעות שצ"ו חלקים מתתר"ץ לשעה, פתח ואמר בריך רחמנא וכו' אשר במאמרו וכו'". ונראה, דאם כנים דברי עדותו דכן עשה החת"ס, הרי דמעשה שהיה כך היה, שהלבנה נראתה באופן כזה דאה"נ ע"פ הכרעת הלכה אפשר לברך עליה, אלא דהחת"ס חשש לאיזה צד ספק, ולרווחא דמילתא פתח ואמר הברכה בנוסח בריך רחמנא.

ודבר זה יתכן בכמה אופנים, דיעויין בפנים הספר בפרק ב' בהערה ד, דדעת הגאון בעל שו"ת ספר יהושע, דקרוב לחצי החודש אם הלבנה

מאירה לארץ ולדרים, אף אם אין רואים אותה כלל, אפשר לקרשה בכה"ג, ואולי כן היה נוטה ההכרעה גם להחת"ס, אך לאפוקי נפשיה מספיקא בירך בנוסח בריך רחמנא. [וראה במשמרת שלום סי' ל"א סי', דביללה האחרון אם הלבנה מכוסה בעננים יאמר בריך רחמנא].

אמנם דאולי לא נראה דכן דעת החת"ס בכה"ג, דהא בשו"ת או"ח סי' נ"ו כתב גבי ברכת החמה, שאם אין רישומה ניכר מבין העבים אין לברך עליה, משום דא"י בגמ' הרואה חמה וכו', ומשמע הרואה דוקא, לכן אם אינו רואה אותה אין לברך, עכ"ד. ואפשר דה"ה גבי ברכת הלבנה, דכיון דאיתא הרואה לבנה וכו', לפי"ד החת"ס, אם רישומה של לבנה ניכר מבין העבים שאין לברך עליה בכה"ג.

אלא דאפש"ל המעשה באופן אחר, דאמנם רישומה של הלבנה היתה ניכרת מבין העבים, אך לא נראית לבנה בטוהרתה בבהירות כ"כ [ראה מזה בפנים הספר פרק ב' סעיפים ב, ג], ונטתה דעתו הק' של החת"ס שבכה"ג אפשר לברך עליה, אך לרווחא דמילתא בריך רחמנא. ובוה יתורצו כל התמיהות הנ"ל. כנלענ"ד.

ה

אכן לגדון דידן, אם כבר עומד אחר סוף זמן קידוש לבנה, בזמן שהכרעת הפוסקים שאין לברך עליה לעת כזאת, נראה ע"פ הנ"ל דה"ה בנד"ד דיש לחוש שמא אין לברך עליה גם בנוסח בריך רחמנא.

L

ברין אמירת חצי פסו

ידון בהא דנהנינן עפ"ד הפו הפסוק תפול עליהם וכו' ולכאורה למה אין בזה משו אנן לא

איתא במסכת סופרים פ"כ בסדר אימתה ופחד [שמות טו, ובטור ושו"ע וכו"ה בלבוש הביז כאבן. אכן במטה משה סי' תקל"ה הפסוק עד גמירא: עד יעבור עמך סק"י ובא"ר סק"ד ובמל

והנה הלכה רווחת לן דכל פסוק [גמ' מגילה דכ"ב ע"א], וא כדעת הטוהשו"ע לומר בסדר קי כאבן, הא הוי ליה ז

אמנם אפשר דאשר על כן סב הפסוק עד גמירא, משום [ולפי"ז י"ל במ"ש לומר הפסוק למפרע איכא משום כל פסוקא דאפש"ל גם עד חציו, ולמה ל